

Lausunto annettu
lausuntopalvelu.fi-sivustolla

IOK/62/2022

14.10.2022

Viite Lausuntopyyntö VN/22704/2021

Asia Ihmisoikeuskeskuksen lausunto luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?

YK:n ihmisoikeusneuvosto tunnusti lokakuussa 2021 ensimmäistä kertaa oikeuden puhtaaseen, terveelliseen ja kestävään ympäristöön ihmisoikeutena päätöslauselmassaan. YK:n yleiskokous hyväksyi vastaavasti heinäkuussa 2022 päätöslauselman, jonka mukaan oikeus puhtaaseen ympäristöön on yleismaailmallinen ihmisoikeus. On tärkeää, että sama oikeus tunnustetaan myös Suomessa, ja se tulisi sisällyttää kansallisiin ilmasto- ja ympäristöstrategioihin.

Sopeutumissuunnitelman taustana toimiva tarkastelu ilmastonmuutokseen liittyvistä riskeistä ja haavoittuvuuksista Suomessa yksilöi useita ilmastonmuutoksen vaikutuksia, kuten vaikutukset terveydenhuoltoon, ravitsemusturvaan ja sään ääri-ilmiöihin, jotka voivat vaikuttaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Näin ollen on entistä tärkeämpää, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen otetaan mukaan läpileikkaavasti myös näihin vaikutuksiin sopeutumisessa.

Suunnitelmassa on todettu, että se toimeenpannaan tehokkaasti ja oikeudenmukaisesti, ja että oikeudenmukaisuuden sisällöllinen näkökulma pohjautuu perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin. Suunnitelmassa oleva pohdinta oikeudenmukaisuudesta ja erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien sisällyttämistä toimeenpanoon on kuitenkin ohutta, eikä luo konkreettisia perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisvelvoitteita toimeenpaneville tahoille. Lisäksi kansainvälisistä ilmastopimuksista johdettu termi oikeudenmukaisuus luo Suomelle minimitason toimien hyväksyttävyydelle. Suomen perus- ja ihmisoikeusperustaisessa yhteiskunnassa on tärkeää, että suojan taso on

minimiä korkeampi. Näin ollen perus- ja ihmisoikeudet tulee integroida kaikkiin ilmasto- ja sopeutumistoimiin. Jos toimien hyväksyttävyyttä perustetaan oikeudenmukaisuudelle, tulee oikeudenmukaisuuden ja perus- ja ihmisoikeuksien suhdetta tarkastella enemmän.

On hienoa, että eri ihmisryhmiä on osallistettu sopeutumis suunnitelman toimenpiteiden suunnittelussa. On kuitenkin tärkeää, että perustuslaissa turvattu oikeus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja itseään koskevaan päätöksentekoon toteutuu myös toimeenpanon konkreettisia toimia suunniteltaessa. Tämä on erityisen tärkeää haavoittuvassa asemassa oleville, kuten ikääntyneille ja vammaisille henkilöille, nuorille sekä vähemmistöryhmiin kuuluville henkilöille.

Koska ilmasto lämpenee huomattavasti muita alueita nopeammin arktisilla alueilla, on saamelaisten oikeuksiin sopeutumistoimissa kiinnitettävä erityistä huomiota. Sopeutumistoimia tarvitaan arktisilla alueilla nopeammin kuin muualla Suomessa, mutta toimien on aina perustuttava saamelaisten vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteelle (FPIC, free, prior and informed consent). Suunnitelmasta ilmenee, että tarkoitus on tehdä erillinen suunnitelma saamelaisten ilmastonmuutokseen sopeutumisesta. Saamelaiset joutuvat jo nyt kosketuksiin ilmastonmuutoksen vaikutusten kanssa. Saamelaisten sopeutumista koskeva ohjelma tulee laatia viivästyksettä ja laajasti saamelaisia osallistaen, jotta heidän oikeutensa ylläpitää ja edistää omaa kieltä ja kulttuuria voidaan turvata parhaalla mahdollisella tavalla.

Suunnitelman taustaksi laadittu tarkastelu alueellisista ominaispiirteistä ja haavoittuvuuksista näyttää selkeästi ilmastonmuutoksen vaikutuksien, ja siten tarvittavien sopeutumistoimien, alueellisia eroja. On varmistettava, että alueellinen yhdenvertaisuus toteutuu myös sopeutumistoimien konkreettisesti toimeenpanossa.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

Ihmisoikeuskeskus on useasti ilmastoon ja ympäristöön liittyvissä lausunnoissaan kiinnittänyt huomiota puutteelliseen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin. Myös sopeutumis suunnitelman perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on riittämätöntä. Suunnitelmassa mainitaankin suurelta osin vain myönteisiä vaikutuksia, mutta ei arvioida, mitä negatiivisia vaikutuksia toimilla voi olla. Jotta perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen voidaan turvata, on konkreettisten sopeutumistoimien perus- ja ihmisoikeusvaikutusten laaja-alainen arviointi välttämätöntä.